

תחברות בצבע ארגמן

הלהיט הסיפורי הגדול בארצות-הברית כרגע הוא צבע הארגמן. סיפורה של המספרת הכושית אלס ווקר. רומאן זה זכה לתפוצה רחבה ביותר עוד קודם שעובר לסרט. עכשיו, שהועלה על גבי האקרנים בידו אשף-קולנוע כסטיבן ספילברג (יוצרו של איטי. בין השאר), גדלה תפוצתו פי כמה. יש להניח, שגם הופעתו בתרגום עברי לא תתאחר.

בתפוצה ההמונית של הספר אין כדי להכתימה. צבע הארגמן הוא תבשיל שנושל לפי הכללים הבחונים והמנוסים של מיטבח רביהמכר האמריקאי. לא חסר בו אף אחד מן הסממנים הדרושים, והמחברת, אלס ווקר, ניחנה במידה הגונה של אותו סוג כישרון סיפורי. שאברהם שלונסקי היה מכנה בשם "קישור". לפחות בחלק מסיפורה היא עושה שימוש יעיל למדי ב"קישורים" זה.

כלפי חוץ מעמיד הסיפור, רכבים מרבייהמכר המיסחריים האופייניים, פני רומאן חברתי. התוקף כעוז בעיות קשות ואינו נרתע מפני הקשות שבאמיתות. אבל בתשתיתו, מתחת המסווה של המצפוניות והרצינות, זהו רומאנס ממוסחר. אחד מהמגוונים והוארצינות על דבר שימוש "החלום האמריקאי" בדרך העליה מן האשפות אל ההצלחה, הכרה והאהבה.

הסיפור כתוב כסיפור התפתחותה והשתחררותה של אשה כושית בעירה דרומית של ארצות-הברית בשנות ה-20, ה-30 וה-40 של המאה. הוא נפתח באינסוה. בעודה ילדה כמעט, כיר אביה, שאשתו הגוועת מעבודה קשה ומלידות תכופות שוב אינה יכולה לספק את צרכיו המיניים. הוא נמשך בהשאתה, מבלי שישאלה. לאיש שהיא אינה רוצה בו והוא אינו

כיצד הצליחה אלס ווקר להוליך שולל את כל המימסד הליברלי החצי-אינטלקטואלי של ארצות-הברית?

רוצה בה (האיש מעוניין באחותה היפה ממנה, אלא שהוא אלמן ואב לילדים רבים). והוא נאלץ להסתפק באחות הפחות מושכת). כך מתנתקת הגיבורה מכל נפש קרובה אליה. ליריה הנולדים לה מאביה, נלקחים ממנה סמוך ללידתם. אחותה, החולה היחידה המקשרת אותה לעולם הדעת, הסקרנות והקריאה (היא עצמה כמעט אינה יודעת קרוא וכתוב), נעלמת. הגיבורה שוקעת לתוך הוויה מטומטמת של עבודת-פרך, בורות, ארישות, יאוש ושיתוק נפשי. לכאורה, צפוי לה תוך זמן קצר גורל דומה לזה של אמה: פרייה ורבייה בלתי פוסקות, מחלות, מוות בגיל צעיר. אולם ברומאנס אין הרברים יכולים להתרחש כך. תחת בריות ומוות מוצאת הגיבורה חיים ידירות והצלחה. לפי חוקות הרומאנס מחברת, שהאיש שאנס אותה אינו אביה האמיתי. אלא אב חורג. האב האמיתי היה כושי אמיץ וטובלב. שנשטח בשעתו כמעשה-ליניץ'. לפי אותם חוקים, מוכנסים אנו שהגיבורה תמצא בסופו של דבר את לידה האבודים ואת אחותה שנעלמה (וז תיעשה בנתנים לאמם המאמצת של הילדים). אפילו הדייחה על כך, שהאחות והילדים טבעו בשונם מאמריקה לאמריקה כספינה שנתקלה במוקש גרמני (הימים ימי מלחמת העולם השנייה). בתגלה כמטעית ולא תפר את שימתת ההפי אַנד. נוסף לכך, הגיבורה תזכה, כמוכן, בקשר אהבה מספק עם אדם מלא שימתת-חיים וכישרון ועימו גם הצלחה כלכלית מסוימת (אם כי לא מרעישת). הגיבורה, שהתחילה כסופה כשיפחה חרופה מיואשת והמומה, תסיים אותו כמעצבת-אופנה מצליחה, אשה אוהבה על כל מכריה, אב לילדיה, אחות לאחותה. בקצרה: באורש וכעושר.

לא לעיניים פקוחות

הקורא הביקורתי שואל: כיצד אירעו כל הגדולות והנצורות הללו בחי אדם. שניטל ממנו לכאורה כל סיכוי של התפתחות ומימוש עצמי? איך התחוללה הטראנספורמציה המופלאה, שהפכה נערה מכווערת ומטומטמת לאישה עצמאית נאה, אוהבה ובעלת כוח יצירה? למעלה מזה: כיצד אירעו כל הפלאים הללו בעירה אמריקאית דרומית נידחת, בימי המשבר הכלכלי הגדול של שנות השלושים ובאווירת הריכוז עצמאית של השחורים והגבולות החברתית והכלכלית בכל דרך אפשרית? התשובות שמישיבה אלס ווקר על שאלות אלה אינן יכולות לשכנע שום אדם הבוחן את סיפורה בעין פקוחה. אבל רומאנס כצבע הארגמן אינם כתובים בשביל קוראים בעלי עיניים פקוחות. הם כתובים בשביל קוראים מהפשיים בסיפרות מודלים להודות בלתי

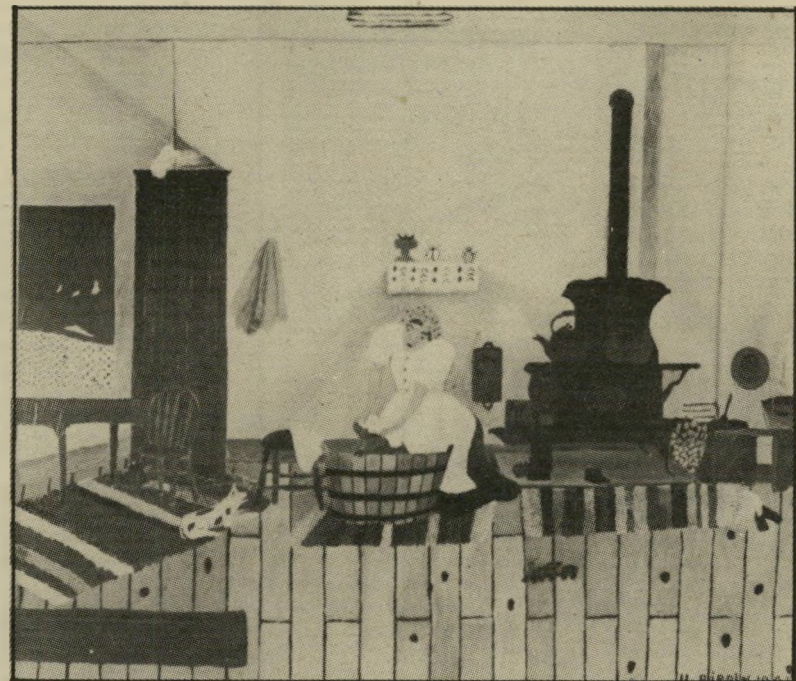
ביקורתית ולמילוי הוייתי של מישאלות-לב. המחברת מצירה משתמשת במיטב הקיטשורן שלה כדי להסיח את דעתו של הקורא מאי-האמינות הבסיסית של סיפורה. היא מצליחה בכך במידה ניכרת, בעיקר בחלקו הראשון של הסיפור. הכתוב בצורת פניות או מיכתבים על-פה של הגיבורה, סליה, אל הקדושי-ברוך-הוא. חיקוי מיומן של העגה הכושית הדרומית. תוך שיחזור מרויך של ה"דיקרוק" והאידיומאטיקה שלה, כמו גם הכנסתו המיידית של הקורא אל תוך "תודעתה" או "עולמה" של הגיבורה באמצעות הטון הווידוי המרוגש, משעים את הבחינה הביקורתית. העובדה, שאין כסיפור לא "תודעה" אותנטית ובודאי לא "עולם" אמין, ושגם חיקוי העגה הדרומית איננו, בסופו של דבר, אלא פעולול ותירלא, אינה משנה הרבה. הקורא המיועד מודהה עם סבל ומייחל לאושר, ותוך כך הוא מקבל את המנת הדרושה של מיניית, ברוטאליות ושאר הסממנים החריפים, המוספים תכלין לסיפור ההצלחה של הגיבורה. מעל לכל סוחף אותו האופטימיזם הפשטני, שעודנו חלק בה אינטגרלי מתחית-התרבות האמריקאית ההמונית.

הפופולאריות ההמונית של צבע הארגמן איננה מפתיעה, אפוא. מעניינת ומסקנת יותר היא ההצלחה הגדולה, שלה זכה הרומאן בקרב החוגים האינטלקטואליים-למחצה, השולטים

את סיפורה. אכן, ווקר תיכננה את צבע הארגמן בדריקנות של שיען שוייצי, תוך שהיא מכוונת את כל מאמציה לא ליצירת סיפור אמין, המתייחס ברצינות אל הבעיות שהוא מעלה, אלא לחזרה מתחכמת על כל המוסכמות המקובלות על ליבו של הקורא האמריקאי ה"מתקדם" החצי-משכיל. למי שרוצה להכיר את אורח מחשבתו של קורא זה, סיפורה הוא קריאת-חובה.

התיכנון עומד בעיקרו על התאמתם של שלושה גלגלי-שיניים, המתנגעים זה את זה. גלגל ראשון: המחאה על דיכוי השחורים. גלגל שני: המחאה הפמיניסטית. גלגל שלישי: המאני-פסט הרומוסקטואלי (במקרה שלפנינו: הומוסקסואלי-לסבי). שלושת אלה קנו לווקר את לב אמריקה של תרבות-הבידור או בידור-התרבות: שכן, בכל אחד מנושאים אלה חורה ווקר בדיוק על אותן "אמיתות" רדודות, שתרבות-הבידור ההיא מבקשת לשמוע ולהשמיע.

ברור, כי כל אחד משלושת הנושאים שהוזכרו הוא בעל חשיבות חברתית גדולה, וכשהוא לעצמו היו ראוי לדיון מעמיק גם ביצירה סיפורית כדיונית ולפעמים הוא אף זוכה לדיון כזה. שלושת הנושאים, מכל מקום, משמשים באמריקה כיום מעין צלעות של משולש, שהשיקריות היא סימנו המובהק. במשולש זה מצטיינת המחאה על דיכוי השחורים בשתי תכונות שיקריות בולטות. ראשית, היא מנותקת

הורס פיפין: אמבט של מוצאי-שבת מתוך תערוכת "שתי מאות שנה של אמנות אמריקאית שחורה" מוסיאון לוס-אנג'לס

לחלוטין מתפישה רחבה ומעמיקה יותר של מתחים ומאבקים חברתיים, ומוצגת כמקור כל הקעות-החולות של החברה האנושית. שנית, המוחים, המדגישים כליכך את גודל העוול שנעשה לשחורים, מסרכים עם זאת להודות בתוצאותיו הבלתי-נמנעות של העוול: הפגיעה באיכות האנושית של חי הקהילה השחורה, וכתוצאה מכך — העליבות, המוגבלות, הפרובינציאליות של תהיית-התרבות של אותה קהילה והפיכתה לאוכלוסיית סעד פאסיבית-אגרסיבית.

ווקר מעניקה אישור מלא לשני השקרים כאחד. דיכוי השחורים הוא בעיניה הקונפליקט החברתי היחיד שיש לו משמעות (סיפורה מתרחש בימי עליית הנאציוז ומילחמת העולם השנייה, אך המחברת אינה מגלה אף ברמז את האפשרות שעניינים אלה יש בהם כדי לעורר עניין או סקרנות). זהו הקו המחבר את אמריקה ואירופה, את שתיהן עם אפריקה, ובעצם את העולם כולו. אפילו התנ"ך זוכה בסיפור לעיבוד מחודש ברוח זו. כך, למשל, מספרת נטי, אחותה המיניסטית של הגיבורה שהלכה לאפריקה, את הגירסה האפריקאית של סיפור אדם הראשון וגן העדן. אדם, שהיה, כמוכן, לכן, לא היה אדם הראשון ואף לא האדם הלבן הראשון. האנושות הקדומה, האירדילית, היתה שחורה כולה. כשהחלו תינוקות לבנים להופיע בה (כנראה בדרך של מוטאציה) — הומת כמיפלצות, עד שהתעוררו הרחמים ולבן אחד הורשה לגדול ולהתפתח. הוא אדם של סיפור בראשית. הלה גמל למיטיביו בשינאה תהומית והפך אותם לנחש — מחמת העלבון שבתחושת השוני שלו. שהיא, כפי שמפרשת ווקר, תחושת היעדר, כך החל

כל הנימים הנכונות

כיצד הצליחה אלס ווקר להוליך שולל את כל המימסד הליברלי החצי-אינטלקטואלי של ארצות-הברית? שאלה זו יכולה לעורר עניין לא

ווקר מסרבת להודות בתוצאות האנושיות-החברתיות החמורות של קיפוח השחורים והפיכתם לאוכלוסיית סעד מאסיבית-אגרסיבית

רק מצירה החברתית-החברתית אלא גם, ניתן לומר, מצירה ה"ספורטיבית" הטהור. הרי המחברת ראויה לכל אותות ההצטיינות, אם לא על כישרונה הסיפורי הרי על יכולתה לפרוט על כל הנימים הנכונות בליבו של חוג הקוראים שאליו כיוונה

הקונפליקט הגדול, העתיד להסתיים רק כשתתגלה מחדש ההות האנושית המשותפת לאדם ולנחש.

מאריך גיטא, מסרבת ווקר להודות בתוצאות האנושיות-החברתיות החמורות של קיפוח השחורים והרס המיננה החברתית-המישפחתי של

סיפורה מכוון לשאת חן בעיני האינטליגנציה ההומוסקסואלית, ומשום כך חייבת להסביות להיות מוצגת בו כהישג של שיחרור נפשי וגופני

קהילתם. אילו היתה מודה בהן — לא היתה יכולה לסיים את סיפורה בהצגת הגיבורה שלה כאדם נהדר ויצירתי, המוכן להצטרף מנייה-זוניה אל המירוץ לעבר העושר, ההצלחה ושכיעות הרצון העצמית.

לסביות כלב רומנטי

הפמיניזם של ווקר וועק מכל עמוד שבסיפורה, סליה היא האשה המשתחררת החדשה, העובדה, שאשה זו של שנות ה-70 וה-80 הושלתה במציאות היסטורית בלתי-אפשרית של שנות ה-20, אינה מטרידה את המחברת. היא מקנה לגיבורתה את כל התכונות הסטי ריאליסטיות שעליהן ממליצה בתוקף התנועה לשיחרור האשה; ויתור על הקשר עם עולם הגברים, ניקת התוכן האנושי העיקרי של הקיום מן הקשרים ה"נשיים" (בעיקר עם האחות ועם הזמרת שוג — קיצור מ"שוגר"), הליכה בעיקר בות נשים משוחררות ולחמות, המלמדות כיצד משיבים מילחמה שרעה לעולם הגברים וכיצד יוצאים מקרב זה בניצחון. ווקר מסרבת להודות במחיר הנפשי הבלתי-נמנע של קרב מעין זה ומסרבת להכיר במתחים החריפים השוררים בתוך חברת הנשים, ומהיגם בתוך חברת הנשים המשוחררות. כאן שוררת אידיליה של הבנה וסימפאטיה הדדית, העלולה להיות מופרת, זמנית, רק עליידי פגיעי המשיכה המינית ההטרנסקסואלית, המטה לשעה אפילו נשים טובות כמו הזמרת שוג מן הנאמנויות הנשיות שלהן. רמותה של זמרת זו, אגב, היא ההפרה הגסה ביותר של האמינות ההיסטורית של הסיפור. שוג, כפי שהיא מתוארת כסיפור, לא היתה יכולה להתקיים בשום אופן ככררנית פופולארית כדרום האמריקאי של שנות ה-20 או ה-30.

הלסביות הינה הלב הרומנטי של צבע הארגמן. בזכותה נבדל רומאנס זה מן הרומאנסים מסוגו כפרט חשוב אחד: המחאה הגואל את האשה מסיבולה ומבעלה העריץ הוא כאן מאבת. סליה נורחת מבעלה לא עם גבר חלומותיה, אלא עם אשת-חלומותיה (הזמרת שוג). שוב בונה כאן ווקר את סיפורה במיננה המבוסס על סתירה, מצד אחד, היא מעלה את העובדות, שעל פיהן יכולים אנו להבין את אדישותה המוחלטת של הגיבורה למיניות הטרנסקסואלית כתוצאה אומללה מעיוות אישיותה המינית, מילדותה, בירי עולם שלם של זכרים ברוטאליים: אינסוה בירי אביה החורג, היווכחותה בתוצאות הניצול המיני שנוצלה אימה, הפרדתה מאחותה, שגם היא נגרמת עליידי הרצון לניצול מיני מלא של כל אחת משתי הנערות בפני עצמה. מכל העובדות הללו מתבקשת המסקנה, שהמיניות של סליה הינה שבורה ומחוצה, ושהלסביות שלה היא תוצאה של להציג את הלסביות של סליה באור כזה. סיפורה מכוון לשאת חן בעיני האינטליגנציה ההומור סקסואלית, ומשום כך חייבת להסביות להיות מוצגת בו כהישג של שיחרור נפשי וגופני; הישג, המקביל להישג שיחרורם של השחורים ולהישג השיחרור האשה. שוב, אילו קיבלה ווקר את המשמע מסיפורה במישור ההתפתחות המינית שלו, לא היתה יכולה לחגוג את חיי גיבורתה כסיפור של הצלחה. ה"חגיגה" היתה נראית פגומה ועגומה.

צבע הארגמן הוא תרכין של שקרים אופנתיים. הוא דוגמה לכתיבה המעלה בעיות חשובות לא כדי להתעמק בהן, אלא כדי לנצלן למטרות של הצלחה מיסחרית. זוהי כתיבה מניפולטיבית ונצלנית, המחזה, ככיכול, כנגד מניפולאציות וניצול. משום כל אלה שימש הספר במשך זמן-מה כתנ"ך של תרבות-הבידור האמריקאית ויזקה את המחברת בכל אמות ההכרה ומעניקת-הגמול, שאותה תרבות משיפעה על אלה המחזיקים את הנחות היסוד שלה והופכים את מצוקות האדם והחברה לקמה לאבני-היריחים שלה. במשך הזמן ייהפך הספר למיסמך מאלה, שיאפשר חרירה לסודותיה של תחברות שיקרית, תחברות בצבע ארגמן.